

שאפילו לר' מאיר הסובר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, לא תועיל מתנתו, כיון שבשעת הגעתם לעולם כבר אין המקנה בעולם ואינו יכול להקנות באותה שעה. וגם אין לו שום זכיה באותם פירות. ומדברי הרשב"ם כאן משמע שלדעת הסובר אדם מקנה דשלב"ע, תועיל מתנתו. וזה לכאורה דלא כדברי רעק"א (עפ"י שיעורי ר' שמואל — גטין יד: ע"ש שהאריך בכל הענין). גם קשה מדברי הגמרא גופא, אם מדובר על פירות הצומחים לאחר מיתה, מדוע צריך לטעם משום דליתא בבריא, הלא אינו בעלים על הפירות כלל להקנותם, אלא שייכים הם למי שהקרקע והדקל שלו (כן תמה באבי עזרי — זכיה ומתנה ת,יב).

דף קמח

דב פפא אמר: הואיל ויורש יורשה. רב אחא בריה דרב איקא אמר: הלואה איתא בבריא... — יש מקום לומר ש'מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי'. ואולם אפשר שכל חכם אין נוח לו בטעם השני, וכבר דן בדבר המהרי"ט (בשו"ת, חו"מ צה). ומתוך דברי האחרונים ז"ל נמצינו למדים כמה וכמה דרכים לכאר במה נחלקו; —

אפשר שנחלקו בגדרה של 'מתנת שכיב-מרע' שתקנו חכמים, האם עשאוה כמתנה או כירושה. ויש בדבר נפקותא אפשרית: מתי זמן תחולתה, האם חלה כבר מחיים או רק לאחר מיתה, וכפי שהאריך בכל זה בקצות החשן (קכה סק"ח) אודות מת המקבל בחיי הנותן. (וראה עוד בהרחבת הענין בקצוה"ח ונתיה"מ רמה; אור שמח — זכיה ומתנה ט,יג; שו"ת אגרות משה יו"ד ח"א קמז; בית ישי סא,ב).

חילוק אפשרי נוסף בין הטעמים; באותן הלוואות שאין מועיל בהן 'מעמד שלשתן', כגון בהלוואה לעכו"ם לכמה דעות — האם מועילה בהן מתנת שכיב-מרע. וכבר נחלקו בדבר הפוסקים: המדכי כאן הביא מספר אביאסף ששכיב-מרע שנתן הלוואות שבע"פ שהלוה לעכו"ם — אין ממש במתנתו. ובאר הב"ח (חו"מ רנג) טעמו, לפי שאינו ב'מעמד שלשתן', אלא שהדבר תלוי אם נוקטים אנו להלכה את טעמו של רב פפא או של רב אחא בריה דרב איקא. [ואולם יש שנקטו טעם אחר לדין זה — לפי שאין במתנה זו סמיכות דעת מצד המקבל וגם הנותן, משום ש'פיהם דיבר שוא' וגו' (הגהות מיימוניות — זכיה)]. והבית-יוסף חלק מעיקרא על שיטה זו, ולדעתו אין חילוק בין הלוואה של ישראל לשל נכרי (וע"ע בשו"ת עבודת הגרשוני יא; נודע ביהודה תנינא חו"מ מה).

כיוצא בזה — לדעת הפוסקים שאין מועיל 'מעמד שלשתן' בפקדון שהנפקד כבר בו, או בגזל שלא נתיאשו הבעלים — האם מועילה הקנאת שכיב מרע בזה — ע' שו"ת מהר"ח אור זרוע (קיא); תשב"ץ (ח"ב רלה); אור שמח (זכיה ומתנה י,ב). ועש"ע; שיעורי ר' שמואל (גטין יג:).

ובדרך אחרת; יש מקום לכאר שלרב פפא לא ניהא בטעם ד'הואיל ואיתא בבריא במעמד שלשתן' — לפי שיטות הרמב"ם והרמב"ן שהמקנה ב'מעמד שלשתן' יכול למחול על החוב, והלא בשכיב מרע א"א למחול, כמו שאמרו לעיל בגמרא על שכיב מרע שנתן שטר חוב, שמודה בו שמואל. ואם כן, אם כל הטעם שמועיל 'הלוואתי לפלוני' הואיל ומועיל בבריא ב'מעמד שלשתן', הלא בבריא ניתן למחול, ובשכ"מ לא ניתן, ועל כרחך שמועילה מתנתו זו מטעם אחר. (ואכן התומים הקשה קושיא זו, על הראשונים הנ"ל. וראה בחדושי הגרנ"ט גטין עג. וע"ע בקובץ שעורים כאן באריכות).

דקל לאחד ופירותיו לאחר, מהו... — לפרשב"ם, הספק בשנתן לאחד דקל בלבד ללא הפירות, ולא

היה בדעתו ליתן הפירות לאחר, ואחר כך נמלך ונתן הפירות — האם במתנת הראשון שייר מקום הפירות לעצמו אם לאו. אבל אם מראש היה בדעתו ליתן הדקל לאחד והפירות לאחר — פשיטא שלא שייר לעצמו מקום פירות. וכדלהלן ב'בית לאחד ודיוטא לאחד' שלא שייר לעצמו. וכמו כן יכול היה להסתפק בשנתן לאחד דקל ללא פירות, ולא נתן הפירות לאחר — האם מקום הפירות בכלל שיוורו.

והספק השני — כשייתר בלשונו לומר 'חוץ לפירותיו' — שהיתור מורה על שיוור המקום לעצמו (מהרש"א). ואין לומר שבדוקא לא דיברו בששייר לעצמו פירות, כי אז היה כאן שיוור מצד הפירות, כמו שהקשו התוס' דאף שיוור מטלטלין חשיב שיוור, ולכך אמרו שנתן הפירות לאחר, והשאלה היא האם נשאר אצלו מקומם [ואף בספק השני י"ל שאח"כ מכר פירותיו] — הא ליתא, שהרי מדובר בנמלך, וכשנתן לראשון לא היתה דעתו ליתן הפירות, וא"כ על כרתנו לומר שלהרשב"ם שיוור הפירות ל"ח שיוור.

(ע"ב) 'אם בנמלך מת — קנו כולן...' — ששהה בין אחד לאחד יותר מכדי דיבור. ובלבד שלא יהא נראה כממתין וחושב מה לעשות במותר (הגהות אשרי מ'אור זרוע').

'שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים, ועמד — אינו חוזר, חיישינן שמא יש לו נכסים במדינה אחרת' — אם תאמר, כיצד אתה אומר להוציא ממונו ממנו מחמת הספק?

— מפני שבעצם יש כאן מתנה גמורה בקנין, אלא שמחמת האומדנא אנו דנים לומר שאם עמד חוזר, כיון שכך, אין לומר כן אלא כאשר ברור לנו בודאי שיש כאן מתנה על כל נכסיו, אבל בספק — אין אומרים לבטל מעשהו מפני האומדנא (הרא"ש). וכן יש לשמוע מדברי התוס', שדוקא כשיש סברא לתלות יותר שנתן כל נכסיו אנו אומרים כן כדי לבטל המתנה, אבל בלאו הכי המתנה קיימת.

א. כן פסק הרא"ש בבעיות דלהלן שעלו ב'תיקו' — שמספק אי אתה יכול לבטל מעשיו מכח אומדנא. ואולם כמה ראשונים פסקו שם שמספק לא קנה. (ע' רמב"ם זכיה ומתנה ט, יט; הר' ברוך מארץ יון — מובא בהגהות אשרי; נמו"י). ואפשר לחלק לשיטה זו בין ספקא דינא שאין המקבל יכול לטעון 'ברי' ולכך נשאר הממון בחזקת הנותן, ומאידך השכ"מ טוען ודאי לא היה בדעתי להקדיש על דעת שאעמוד מחליי [שאל"כ הרי הוא ספק מועל בהקדש — ע' בנמו"י שם], ובין הספק האמור כאן, שיכול המקבל לטעון יש לו נכסים במקום אחר. אלא שצ"ע לפי"ז במקום שאינו טוען כן בודאות.

ואולי י"ל, כיון שהשכיב-מרע עצמו יודע שיהא ניתן להסתפק בדבר, שמא יש לו נכסים נוספים, ולא פרש שנתן את כל הנכסים שיש לו, או שנתנם רק ע"ד שימות, דבר זה עצמו מהוה הוכחה מסוימת שדעתו ליתן גם אם יבריא, כי היה לו לחוש בדבר. מה שאין לומר כן בהקדש והפקר, כי זה גופא הספק, האם אומדן דעתו בהחלט או בתנאי.

ב. מדברי הנמו"י הנ"ל מבואר לכאורה שבספק הקדש או ספק מתנות עניים דנים 'המוציא מחברו עליו הראיה', עכ"פ כשטוען שיודע בנפשו שאין זה הקדש. ויש מקום לומר שהרא"ש חולק על כך. וע"ע בענין זה: נתיבות המשפט ס סק"ח; שערי ישר — שערי ספ"ח וספכ"ב ושער ו פרק טו; אגרות משה חו"מ ח"א עה, א.

ג. עוד בענין 'ספק אומדנא' [והאם סברת הרא"ש מפני שאין ספק-אומדנא מוציאה מידי ודאי-המעשה, או מפני שבכל ספק באומדנא שוב אין כאן אומדנא מוכחת] — ע' עליות דרבנו יונה לעיל קמח: קצות החשן יב סק"א רנ סק"ה; חקרי לב — הל' נדרים רכ; קובץ שעורים; אבי עזרי זכיה ו, א; שיעורי ר' שמואל קדושין מט: נ: ביצחק יקרא מהדו"ק נג).

סברא נוספת הביאו הראשונים (מהרב אב ב"ד), כיון שאמר שדה פלונית ופלונית ולא אמר 'כל נכסי' — מוכח הדבר שיש לו נכסים אחרים. והעיר הרמב"ן שטעם זה אינו שייך אלא כשנתן נכסיו לאדם אחד, ולא כשמחלק נכסיו לכמה אנשים.

(מדברי הראב"ד נראה שנקט שבספק מעמידים הנכסים בחזקת הנותן, ולפי"ו אף בספקות דלהלן הדין כן, עכ"פ במפקיה, שאין שם לתא דאיסורא).
ויש מי שפרש שמדובר באומר 'נכסי', ומפני שלא אמר 'כל נכסי' חוששים לנכסים אחרים (רשב"א בשם ראב"ד).

'מקצתן לראשון וכולן לשני' — ראשון קנה, שני לא קנה' — הרא"ש פרש 'כולן לשני' — כל מה שנשאר לו לאחר שנתן לראשון. וצריך לומר שמדובר ב'נמלך' — שכשנתן לראשון לא היה בדעתו לתת השאר לשני, כי אחרת הרי הוא חוזר גם מן הראשון כשעמד, כמו שאמרו לעיל. (וזה כוונת רשב"ם במש"כ 'חזור בו' לפי פירוש הב"ח בהגהותיו).

ואולם התוס' בנדרים (מג: ד"ה ראשון. ונ' שיש שם ט"ס וצ"ל 'אי נמי' במקום 'אם כן'. שהתחלפו כ' ונ' בראשי תבות. ע"ש) פרשו 'כולן' כפשוטו, שנמלך ונתן לשני גם את מה שנתן לראשון. [ובספר אור שמח (זכיה ומתנה — ט, יח) נקט כפרוש זה בבאור הסוגיא, וכפשט דברי הרשב"ם, ומכאן הוכיח שאין אומרים במתנת שכ"מ הואיל ובטלה מקצת המתנה, בטלה כולה, אלא כל מה שיכול לחול — חל, ולכן השני קנה מקצת הנותן, הגם שבאותם הנכסים שכבר נתנם לראשון, לא חלה מתנתו. ע"ש].

*

'... ועם כל זאת, כדי להעמידך על האמת, לא אעלים ממך כי לאחר כך, כאשר פטרתי שליח הדיינים בערב שבת, הייתי תאב למצוא בשום מקום כתוב אי מלוה על זמן חשיב 'ראוי' אי לאו. ובבוקר בשבת בבית הכנסת האיר הקב"ה את עיני, ובא בע"ה אחד והביא לי ספר זקן ושאלני מהו. והצצתי בו ואמרתי הוא פירוש מתורת כהנים. וראיתי בו בתחלתו קצת תשובות ישנות. אחת היתה כתיבת יד רבינו יצחק אור זרוע, והיה (אולי: והיא) גם כן בחיבורו, ומכיר אני כתיבת ידו, כי כמה ימים היה בחדרי. ומצאתי שם גם כן תשובה ישנה ששאלו על שכיב מרע שצוה כמה עניינים, ובכלל הצוואות שצוה ליתן לאשתו רבית. והשיב, וזו לשונו:

ועל הרבית — אפילו אי הוי ראוי ולא גביא כתובה מיניה, מיהו זכתה האלמנה בו מכח המתנה שצוה בעלה במתנת שכיב-מרע ליתן לה הריבית, דאיתא נמי בבריא במעמד שלשתן, כמלוה גופה במעמד שלשתן, דמי לא עסקינן 'הלוואתו לפלוני' בכגון שקבל זמן לפרוע לו ועדיין לא הגיע הזמן, דמצי ליתנו במתנת שכיב-מרע, ואיתיה בבריא במעמד שלשתן בכי האי גוונא דלא הגיע זמן, ריבית נמי לא שנא...'

ושמחתי וצערתי בראותי זה. שמחתי דנתברר לי דהלוואה לזמן חשוב 'ראוי' [מדיליף מיניה ריבית] ואפילו לאחר מיתה חשוב ראוי לדברי הכל. וצערתי שלא זכיתי להגיע לידי התשובה בטרם הפרד הרץ ממני... (מתוך שו"ת מהרי"ל עו).

דף קמט

'יהנה בהן מהו... יראה בהן מהו, יעמוד בהן מהו... תיקו' — שכיב מרע שכתב בצוואתו 'אני מניח לפלוני כך וכך' — מועיל. ואף על פי שבבריא אינו מועיל, זהו משום שלשון זו אינה שייכת אצלו,

להוציא, וכן מבואר בדברי פוסקים אחרונים, שאין האומדנא נידונית כספק אלא כודאי. הלכך הולכים אחר אומדנא אף לענין כספי צדקה וכד', גם אם נוקטים שספק צדקה לחומרא כספק איסור (עפ"י תשובת הגאון מטשעבין, נדפסה בקובץ מוריה (רפא-רפב) אדר תשס"ב). כללים נוספים ביני אומדנא — ע' לעיל קלב.

דף קמז

רמז. א. מהו המקור לכך שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו?
ב. שכיב מרע שנתן שטר חוב לאחר, וחזר ומחל את החוב, האם שטרו מחול?
ג. שכיב מרע שאמר 'ידור פלוני בבית זה'; 'יאכל פלוני פירות דקל זה' — האם דבריו קיימים?
א. אמר רבא אמר רב נחמן: מתנת שכיב מרע [שמועילה בדברים ללא מעשה קנין] — מדרבנן בעלמא היא, שמא תטרף דעתו עליו.
בתחילה הובאו בסוגיא מקראות שונים מהתורה (והעברתם... רבי זירא בשם רב; ונתתם... רב נחמן בשם רבה בר אבהו) ומן הנביאים (צו לביתך דחוקיהו. רב מנשיא רב ירמיה; ויצו אל בית דאחיתופל. רמי בר יחזקאל) למתנת שכיב מרע. ואולם פרשו התוס' שאינן דרשות גמורות אלא אסמכתא [ואעפ"י שנקטו הלשון 'מנין למתנת שכ"מ שהיא מן התורה' — לשון זו אינה בדוקא, כפי שמצינו בכמה מקומות]. (וע' בקובץ שעורים). ואעפ"י שמתנת שכיב מרע אינה של תורה, חיזוקה חכמים ועשאוה כשל תורה, שאם נתן שטר חוב אי אפשר למחול עליו, וכדלהלן.
[לדברי רבי אלעזר (קנו) מתנת שכיב מרע צריכה קנין. וחכמים חולקים].

ב. אמר רב נחמן: אף על פי שאמר שמואל, המוכר שטר חוב לחברו וחזר ומחלו — מחול, ואפילו היורש מחול, מודה שמואל שאם נתנו במתנת שכיב מרע (בין על ידי קנין בין שלא ע"י קנין. ערשב"ם) שאינו יכול למחול, שהאלימו חכמים מתנת שכיב מרע יותר ממתנת בריא, ואעפ"י שאינה אלא מדרבנן. מדובר על היורש, אבל השכיב-מרע עצמו יכול לחזור בו ממתנתו, הלכך אם מחלו — מחול (רי"ף).

ג. אמר רבא אמר רב נחמן: שכיב מרע שאמר 'ידור פלוני בבית זה'; 'יאכל פלוני פירות דקל זה' — לא אמר כלום (שהדיר דבר שאין בו ממש הוא, והפירות לא באו לעולם) עד שיאמר 'תנו בית זה לפלוני וידור בו; תנו דקל זה לפלוני ויאכל פירותיו'.

על תכונות הרוחות השונות ופעולותן — ע' לעיל כה.
דין המוכר שטר חוב לחברו וחזר ומחלו — נתבאר בכתובות פה-פו.

דפים קמז — קמח

רמו. הקנאות ומתנות שאינן תקפות בריא — האם הן תקפות במתנת שכיב מרע?

מבואר בסוגיא שדבר שאינו מועיל בבריא בקנין — אין מועילה בו מתנת שכיב מרע, כגון שנתן דבר שאין בו ממש או דבר שלא בא לעולם — לא אמר כלום, כאמור.

אבל דבר ששייכת בו ירושה, כגון מלוה — לדברי רב פפא מועילה בו מתנת שכיב מרע אעפ"י שאינו במתנת בריא, הואיל ועשאוה חכמים למתנת שכיב מרע כירושה (רשב"ם ותוס' עפ"י גמרא להלן קמט).

א. ואולם ב'דוד פלוני' או 'יאכל פירות דקל', הואיל ואין בהם ירושה בפני עצמם אלא מתוך שירש את הבית והדקל יורש גם הדיור והפירות, לכך אינם בשכיב מרע (עתוס' ועוד. וערמ"א חו"מ רעו,ו).

ב. ישנם דברים שאפילו שהם קיימים בירושה, אינם במתנת שכיב מרע, כגון שכיב מרע המזכה למי שלא בא לעולם (עפ"י תוס' לעיל קמא). וגדר הדבר: כל שהחסרון הוא מצד המקבל, שאינו בר זכיה — אין מועילה מתנת שכיב מרע, אבל כשאין חסרון אלא מצד אחר, כגון הקנת דבר שאינו ממש, בזה השוו דין מתנת שכ"מ לירושה (עפ"י או"ש זכיה ט,ג).

ולדברי רב אחא בריה דרב איקא, דבר שהוא קיים בבריא בקנין 'מעמד שלשתן', מועילה בו מתנת שכיב מרע [אעפ"י שאין בו קנין אחר, לפי שאין בו ממש]. הלכך שכיב מרע שאמר 'תנו הלואתי לפלוני' — הלואתו לפלוני.

א. שכיב מרע שאמר ליתן מטבעותיו לפלוני — מתנתו קיימת, שאעפ"י שאין מטבע נקנה בחליפין, אך הלא יש בו ירושה או קנין אחר (ערשב"ם; תוס' עז: ד"ה ר"פ).

ב. דבר שאין לו אפשרות קנין בבריא אלא אגב דבר אחר [כגון דיורין, וכגון הלואה — לולא קנין מעמ"ש], או על ידי הודאה בלבד — אינו נחשב 'איתא בבריא' ועל כן אינו מועיל בשכיב מרע (עפ"י תוס').

ג. שכיב מרע הנותן מתנה באופן שבבריא לא קנה משום 'אסמכתא' — מתנתו מתנה (ע' ב"י חו"מ רז, מהמדרכי). ונחלקו פוסקים האם נצרכים בשכ"מ לכל משפטי התנאים (ע' במצוין בספר דיני ממונות ח"ג עמ' קכד. וערשב"א כאן ולהלן קנ: שאין מתקנים ומוסיפים בלשון שכ"מ יותר מבבריא כלל).

דף קמח

רמז. מה דינן של מתנות שכיב מרע דלהלן?

- א. דקל לאחד ופירותיו לאחר.
- ב. דקל לפלוני חוץ מפירותיו.
- ג. כתב כל נכסיו לאחרים בזה אחר זה ומת, או שעמד מחליו.
- ד. כתב נכסיו לאחרים, ואין ידוע לנו על קיומם של נכסים אחרים שיש לו, ועמד מחליו.
- ה. נתן לאחד כל נכסיו ונמלך בדעתו ונתן מקצתם לאחר.
- ו. הקדיש כל נכסיו; הפקיר; חילקם לעניים — ועמד.

א-ב. נסתפקו בגמרא על שכיב מרע הנותן דקל לאחד ופירותיו לאחר, האם שייר במתנת הראשון את מקום (צימוח) הפירות — הלכך אם עמד אינו חוזר, כדין מתנת שכיב מרע במקצת. (וצריך לפרש שמדובר בנמלך, שבשעה שנתן לראשון לא היה בדעתו לחלק כל נכסיו. ערשב"ם). או שמא לא שייר מקום פירות ואם עמד — חוזר.

ואם תמצי לומר אין זה שויר, אך כששייר לעצמו הפירות — שייר גם מקומם (ולכשייבש האילן יקוץ ענפיו, שהרי שיירם לעצמו. רשב"ם), שהמשייר לעצמו בעין יפה משייר. [ולפי לשון אחרת שמסר רבי

אבא, מפני שיתור לשונו מורה שמשייר לעצמו את מקום הפרי'. כן הסיק רבא בשם רב נחמן, לפירוש רשב"ם.

- א. התוס' חלקו על פירוש זה, שהרי בכל אופן הפירות עצמם מהוים שיור [אם אך שייר כדי פרנסתו], שאין צריך שיור 'קרקע' דוקא (ע' להלן קמט-קג). ופרשו הספק לענין זכיית בעל הפירות; האם בכלל מתנתו גם מקום הצימוח, ועל כן זכה בפירות, שאינם בכלל 'דבר שלא בא לעולם' שהרי כבר זכה במקום שבא לעולם, או שמא אין המקום בכלל קנייתו ולא זכה בפירות [הלכך הראשון זכה בדקל ובפירות. רשב"א]. ואת"ל לא זכה, כשמישיר לעצמו ודאי שייר המקום והרי זה דבר שבא לעולם [שאף לענין שיור לעצמו צריך שיהא הדבר בעולם].
- ב. למסקנא, דקל לאחד ופירות לאחר — לא שייר מקום פירות (רשב"א ועוד).
- ג. יש מי שכתב שאין אומרים המשייר לעצמו בעין יפה משייר אלא במתנת בריא, אבל בשכיב מרע שאין שיורו לעצמו אלא ליורשיו, לא (ראב"ד). והרשב"א נטה מסברא זו.

דין המוכר את בית, לענין הדייטא העליונה — ע' לעיל סג.

- ג. אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים; רואים, אם במחלק — מת, קנו כולם. עמד, חוזר בכולם [כדין כותב כל נכסיו שאם עמד חוזר]. אם בנמלך (— ששהה בין מתנה למתנה) — מת, קנו כולם. עמד, אינו חוזר אלא באחרון [אבל בראשונים לא נתן אלא מקצת נכסיו הלכך אינו חוזר. ואין אומרים, זה ששחק ביניהם לא משום שנמלך אלא שרצה לעיין מה יתן לכל אחד — כי בסתמא שכיב מרע מדייק ומעיין מלכתחילה, קודם שיבואו לפניו ואין לו לשתוק ביניהם, ומדשתק — ודאי נמלך הוא].

- ד. אמר רב אחא (ברי"ף: רבי יוסף) בר מניומי אמר רב נחמן: שכיב מרע שכתב כל נכסיו (הידועים) לאחרים ועמד — אינו חוזר. חוששים אנו שמא יש לו נכסים במדינה אחרת והרי זו מתנה במקצת. ומה ששנינו במשנתנו שאם לא שייר חוזר, מדובר באומר 'כל נכסי' (רב חמא), או במוחזק לנו שאין לו אחרים (מר בר רב אשי).

- ה. הסיקו הלכה, שכיב מרע שנתן כל נכסיו ואחר כך נתן מקצתם לאחר — הריזו חזרה מכל המתנה הראשונה, ולא רק מאותו מקצת. הלכך הראשון לא קנה כלל (ששכיב מרע יכול לחזור בו ממתנתו), והשני קנה בין שמת החולה בין שעמד, כדין מתנה במקצת.

- ו. נסתפקו בשכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ועמד, האם גבי הקדש אדם גומר ומקנה בהחלט אם לאו. וכן בהפקיר כל נכסיו יש להסתפק שמא גמר ומקנה. וכן במחלק כל נכסיו לעניים. תיקו.
- א. רשב"ם פירש הבעיות ב'אם תמצוי לומר'; בהקדש יש סברא יותר מהפקר ומצדקה שהקדיש הכל בלב שלם בין יחיה בין ימות, ובהפקר יש יותר סברא מצדקה שהקנה לכל מי שיבוא ויזכה והוציאו מדעתו לגמרי.
- ב. נחלקו ראשונים ז"ל האם חוזר בו מספק, אם לאו. ונפסק בשלחן ערוך (רג,ג) שאם עמד — בטלה מתנתו.

דפים קמח — קמט

רמח. מה דין הלשונות דלהלן במתנת שכיב מרע?

א. יטול; יזכה; יחזיק; יקנה.

ב. ינחל; יירש.

ג. יהנה בהם (— בנכסים); יראה בהם; יעמוד בהם; ישען בהם.

א-ב. אמר רב ששת: יטול ויזכה ויחזיק ויקנה — כולם לשון מתנה הם.

במתנתא שנו אף יחסין (= ינחל) וירת [ו'פול'] — לשון ירושה הוא. עפ"י פוסקים] — בראוי ליורשו, ורבי יוחנן בן ברוקא היא, שיכול אדם להנחיל לראוי ליורשו.

א. לשון הנחת נכסים ועזיבה — מועילה. ויש מי שחלק. לשון חלוקה — מועילה. (ע' במובא לעיל

קכט).

ב. בבבלי, נחלקו דעות הראשונים (כאן ולעיל קכח) האם מועיל קנין בלשון 'יטול' 'יחזיק' אם לאו.

ג. נסתפקו בלשונות אלו, האם משמשות לשון מתנה לכל נכסיו, אם לאו. 'תיקו'.

דף קמט

רמט. מה הדין במקרים דלהלן?

א. שכיב מרע שמכר כל נכסיו, ועמד.

ב. שכיב מרע שהודה על ממון שבידו ששייך לפלוני.

א. שכיב מרע שמכר כל נכסיו — אמר רב יהודה אמר רב: אם עמד — אינו חוזר. ופעמים אמר: אם עמד

— חוזר. ואין כאן סתירה; כאן מדובר כשדמי המכירה קיימים בעין, וכאן כשפרעם בחובו.

א. רשב"ם פרש שכשהדמים בעינם — חוזר, שלכך השאירם אצלו כדי שאם יעמוד יחזור. ואם

פרעם בחובו — שוב אינו חוזר (וכן פסק הרמב"ם זכיה ט, כא). ויש מפרשים להפך: כשהמעות

אצלו אינו חוזר, כדין שייר קרקע כלשהו, אבל כשפרעם בחובו — חוזר.

ב. כתבו ראשונים: אין מועילה מכירת שכיב מרע אלא בקנין [ולאלתר], ולא באמירה גרידא.

ב. שכיב מרע שהודה — הוכיחו ממעשה דרבא ואיסור גיורא שהודאתו מועילה ונקנה הממון לזה שהודה לו.

(רשב"ם פירש שהנידון היה שמא אין כוונתו אלא שלא להשביע את בניו. וכתב על פי הסוגיא

בסנהדרין (כט), שלא אמרו הודאתו הודאה אלא במודה על ממון מסוים ששייך לפלוני, אבל

האומר חייב אני לפלוני [ואין לאותו פלוני שטר. ע' להלן קעה.] — פטורים הבנים מלשלם,

שעשוי אדם שלא להשביע את בניו.

והתוס' סוברים שאין לחלק בכך, ומפרשים שהנידון היה בשכיב מרע שעמד, האם חוזר כדין

מתנת שכיב מרע, או שמא דינו כמתנת בריא ואינו חוזר. ופשטו שאינו חוזר (וכן נקטו הפוסקים).

[ואין אומרים 'שלא להשביע את בניו' אלא כשמת, אבל אם עמד הלא אומר בעצמו שבדרך

קניה אמר כן ולא כדי שלא להשביע את בניו. מהרש"א. ומשמע לכאן שאם טוען לא אמרתי אלא כדי

שלא להשביע את בני — אין הודאתו הודאה. [ואעפ"כ אינו נאמן עתה ב'מגו' לומר לא נתכוונתי להקנות על